

Sámiid duohtavuohta- ja soabadankomišuvdna
Sämmilij tuotâvuotâ- já sovâdâttâmkomissio
Sä'mmlai tuõttvuõtt- da suåvâdvuõttkomissio
Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio
Sannings- och försoningskommission för samer
Sámi Truth and Reconciliation Commission in Finland

Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista HE 100/2023

OTT, työelämäprofessori Hannele Pokka
Saamelaisten totuus- ja sovintokomission pj
Perustuslakivaliokunta
7.2.2025

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissiosta

Valtioneuvosto asetti Saamelaisten totuus- ja sovintokomission 28. lokakuuta 2021. Komissio jättää loppuraporttinsa pääministerille tämän vuoden joulukuussa.

Toimeksiantonsa mukaan totuus- ja sovintokomission tehtävänä on selvittää valtion saamelaisiin kohdistamat oikeudenloukkauksia ja syrjintää - sekä historiassa tapahtunutta että tänä päivänä tapahtuvaa - ja tehdä tämä tieto näkyväksi.

Komission on selvitettävä, miten saamelaiset yksityisinä ihmisinä itse ovat kokeneet valtion toimet omassa elämässään. Totuus- ja sovintokomission työssä keskeistä on siten antaa Saamen kansan itsensä kertoa kokemuksistaan.

- Raportissa teemme ehdotuksemme valtiolle niistä toimista, joita tarvitaan saamelaisten oikeuksien parantamiseksi.
- Työmme aikana olemme kuulleet n. 400 saamelaista sekä kymmeniä saamelaisyhteisöjä. Olemme vastaanottaneet myös kirjallisia kuulemisia. Tämän lisäksi toimeksiannostamme on valmisteltu 22 erillistä selvitystä (mm. kieli, kulttuuri, opetus, sosiaali- ja terveyspalvelut, elinkeinot, valtion saamelaispolitiikka). Selvitykset on julkaistu VNK:n julkaisusarjassa sitä mukaa, kun ne ovat valmistuneet.
- Komission työn tukena on parlamentaarinen seurantaryhmä, jossa ovat edustettuina kaikki eduskuntapuolueet. Ryhmää johtaa pääministerin valtiosihteeri.

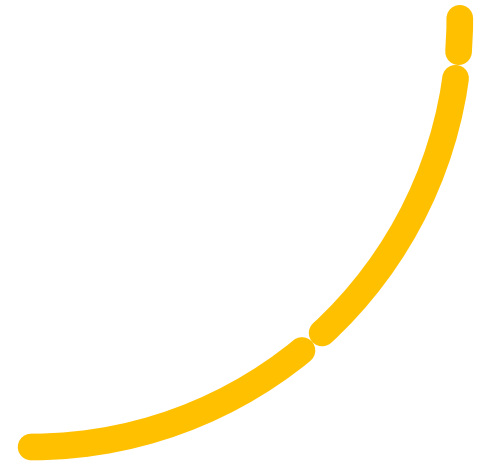
Saamelaisten oikeudet ovat sisältyneet perustuslakiin vuodesta 1995

- Saamelaisten oikeuden ytimen muodostaa perustuslaki. Sen mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi saamelaisilla on perustuslain mukaan kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto kotiseutualueella.
- Oikeus omaan kieleen ja kulttuurin ml. perinteiset elinkeinot, ovat saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisen kohtelun ydintä.
- Saamelaiskäräjien perustaminen 30 vuotta sitten on edistänyt yhdenvertaisuuden toteutumista, mutta vieläkin on paljon puutteita.

Lain uudistaminen sisältyy hallitusohjelmaan. Sen mukaan hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista annettiin 14.12.2023 kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa.

Saamelaiskäräjät on hyväksynyt esityksen

- Vuoden 1995 Saamelaiskäräjälaki on vanhentunut.
- Uudistuksella saadaan saamelaiskäräjälaki vastaamaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia
- Kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus on kuluneina kolmena kymmenenä vuotena kehittynyt huomattavasti, muun muassa alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta enemmän painottavaksi.
- Esityksen 3 § määrittelee, kenellä on oikeus äänestää Saamelaiskäräjävaaleissa
- Kriteerinä kieliperuste kuten muissakin Pohjoismaissa
- Ehdotetut muutokset vahvistaisivat saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta
- Tukee peruslaissa turvattua itsehallinnon toteutumista

Päävastuu vaaliluetteloja koskevissa asioissa olisi vaalilautakunnalla, jonka jäsenet saamelaiskäräjät saisi valita tai ehdottaa. Tämä lisäisi saamelaisten itsemääräämisoikeuden ytimeen kuuluvassa asiassa eli alkuperäiskansan jäsenyyttä koskevissa asioissa. Yksittäisen henkilön oikeusturva huomioitaisiin varmistamalla muutoksenhakulautakunnan itsenäisyys ja riippumattomuus sekä siten, että muutoksenhakulautakunnan päätöksistä olisi mahdollista valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus antaa valitusluvan.

Vaikka ns. lappalaiskriteeri poistetaan voi laajennettu kielikriteeri vaikuttaa niin, että uusia henkilöitä hakeutuu vaaliluetteloon. Hakeutuminen luetteloon riippuu lisäksi kunkin omassa harkinnassa siitä, että henkilö, tuntemansa sukutaustan ja kieltä tai kulttuuria koskevien siteidensä vuoksi, pitää itseään saamelaisena ja haluaa äänestää vaaleissa. Kaikki saamelaisina itseään pitävät eivät halua hakeutua vaaliluetteloon.

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

- Neuvotteluvelvoite sisältyy nykyiseenkin saamelaiskäräjälakiin.
- Käytännöt eri viranomaisissa vaihdelleet siitä, miten neuvotteluvelvoite toimeenpannaan
- Neuvotteluvelvoite ei ole veto-oikeus, ei myöskään tavanomainen lausunto
- Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite auttaa viranomaisia nykyistä paremmin arvioimaan, miten suunniteltu hanke vaikuttaa saamelaiskulttuuriin mukaan luettuna perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys

- Komissio ei ole osallistunut Saamelaiskäräjälain valmisteluun.
- Saamelaiskäräjälain hyväksymiselle myönteinen vaikutus komission työhön.
- Lisää luottamusta saamelaisten, saamelaisyhteisöjen ja valtion toimijoiden välillä